

На сьогодні український книжковий ринок переповнений науковими виданнями, виклад яких рясніє мовними штампами, заплутаними реченнями, плеоназмами, нелогічними висновками, невиразними означеннями та іншими мовностилістичними похибками. Авторі-науковці не використовують елементів зацікавлення читача, які обов'язково мають вміщуватися у вступі до наукової праці, а також у заголовках твору. Часто просту і виразну мову автори підміняють казенними, сухими фразами, які затуманюють зміст, або ускладнюють виклад наукоподібними висловами, що безнадійно утруднюють його розуміння. Особливо це дається взнаки у наукових виданнях з гуманітарних наук, де легко підібрати аргументи на користь будь-якої теорії. Так з'являються видання, не адаптовані до потреб читачів, нерідко у вигляді продубльованого тексту докторської дисертації. У таких наукових працях у вступі визначаються актуальність, проблема, предмет та об'єкт дослідження, що властиво дисертації, але абсолютно не потрібно читачеві; висновки часто будуються у формі пронумерованих пунктів, викладених безособовим пасивним стилем, тобто стилем дисертації.

Змальована ситуація свідчить, що автори наукових праць не завжди усвідомлюють, що у наш час особисті здобутки на ниві науки можуть зацікавити широке читацьке коло, якщо будуть викладені ясно, точно і просто, за допомогою засобів емоційної експресії і навіть з так званими ліричними відступами. Лише тоді ми зможемо очікувати на появу наукових видань, що принесуть користь українській науці і стануть справжніми бестселерами для вдячних читачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кожина М.Н. О специфике художественной и научной речи в аспекте функциональной стилистики. - Пермь, 1966.
2. Жариков Е.С. Методологический анализ возможностей оптимизации научного творчества. - К., 1968.
3. Приходько П.Т. Тропой науки. - М., 1969.
4. Приходько П.Т. Азбука исследовательского труда. - Новосибирск, 1979.
5. Грушко И.М., Сиденко В.М. Основы научных исследований. - Х., 1983.
6. Митрофанова О.Д. Научный стиль речи: проблемы обучения. - М., 1985.
7. Солганик Г.Я. Стилистика текста: Учеб. пособие. - М., 1997.
8. Здобувачу наукового ступеня: Метод. рекомендації. - К., 2002.
9. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Навч. посібник. - К., 2003.
10. Подготовка публикаций по результатам научных исследований: Метод. рекомендации. - Л., 1978.
11. Разинкина Н.М. Стилистика английской научной речи: Элементы эмоциональной субъективной оценки. - М., 1972.

Надійшла до редакції 21 лютого 2006 р.

ДИТЯЧА ПУБЛІЦИСТИКА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ю.В. Стадницька

Висвітлено стан дослідження української дитячої періодики, визначено сутність поняття «дитяча періодика». Проаналізовано масив текстів нехудожньої дитячої літератури, опублікованих в українських дитячих періодичних виданнях. Запропоновано використовувати термін «дитяча публіцистика» для позначення комплексу нехудожніх текстів, створених спеціально для дитячої періодики. Охарактеризовано основні риси дитячої публіцистики.

Становлення української дитячої періодики – складний процес, який від самої її появи залежав від впливу багатьох чинників історичного,

соціально-політичного і культурного характеру. Одночасно з формуванням самого явища розвивалася й термінологія, яка повинна була означати основні поняття, пов'язані з творчими і видавничими процесами у царині дитячого пресовидання.

У сучасному журналістикознавчому науковому дискурсі термін «дитяча періодика» використовують для позначення масиву періодичних видань, створених спеціально для дитячої читацької аудиторії з урахуванням вікової диференціації, психофізіологічних можливостей, когнітивних потреб та особливостей сприйняття [1]. Однак серед різних журналістських явищ дитяча періодика як особлива, специфічна галузь публіцистичної діяльності залишається найменш дослідженою.

Небагату джерельну базу становлять праці радянських вчених, які розглядали дитячу періодику в контексті ідеологічного впливу, комуністичного виховання та агітації серед дітей різних вікових груп (Жолесова Л., Алексєєва М., Холмов М.), а також дослідження 90-х рр. ХХ ст., присвячені історії розвитку дитячої преси та аналізу окремих видань (Передирій В., Корнєєва Г., Кусий Л. та ін.). Для здійснення типологічного аналізу дитячої періодики корисними є праці Огар Е., Кіт Н., Давидченко Т. Дослідження типології дитячої періодики здійснюється за основними ознаками: читацьким і цільовим призначенням та тематикою. Проте поза увагою дослідників залишаються внутрішня структура видань, масив публікацій, жанрова палітра та інші «вторинні» (за визначенням Акімова А. [2]) аспекти.

Дитяча періодика, з моменту її виникнення, завжди була і є одним з основних комунікативних каналів, за допомогою якого до дитини надходила інформація різного змісту та форми. Слід зазначити, що типовим для дитячих періодичних видань є публікація літературних текстів, які можна поділити на дві групи: *художні* і *нехудожні*. Твори художньої літератури (казки, оповідання тощо), адресовані дітям, розвивали емоційну сферу особистості, допомагали засвоїти основні моральні принципи, здійснювали виховну функцію. Вони не були створені спеціально для дитячих періодичних видань, зазвичай, редакції використовували передруки творів українських та зарубіжних письменників (Шевченка Т., Франка І., Іваненко О., Трублаїні М., Дефо Д., Андерсена Г.-Х. та ін.). Тексти нехудожнього характеру – специфічна група, оскільки їх створення завжди залежало від реальних пізнавальних потреб читацької аудиторії, психічного розвитку та можливостей сприйняття. Метою таких публікацій було донести до дітей зрозумілою мовою знання про системність навколишнього світу, охарактеризувати окремі предмети та явища і пояснити причинно-наслідковий зв'язок між ними, розкрити дітям сутність наукових понять і навчити оперувати ними у подальшій пізнавальній діяльності. Особливістю нехудожніх текстів є ще й те, що їх створювали спеціально для публікації у дитячих періодичних виданнях.

Сучасні дослідники української дитячої періодики, аналізуючи зміст окремих видань, зазначають, що поруч з художніми текстами на сторінках практично усіх дитячих часописів публікували тексти нехудожнього характеру, називаючи їх науково-популярними або ж науково-пізнавальними матеріалами, проте універсальної назви для даної групи текстів, яка б характеризувала їх сутність, досі немає.

У даній статті зроблено спробу охарактеризувати масив текстів нехудожньої літератури, адресованих дітям, створених спеціально для дитячих періодичних видань і призначених для задоволення потреби дитини у пізнанні.

На нашу думку, найбільш доцільною формою для позначення досліджуваних текстів є поняття «дитяча публіцистика». Щоб

обґрунтувати свою позицію, слід звернутись до природи поняття «публіцистика».

Під «публіцистикою» сьогодні прийнято розуміти масив творів, в яких оперативно досліджуються й узагальнюються з особистих, групових, державних, загальнолюдських позицій актуальні факти та явища з метою впливу на громадську думку, суспільну свідомість, а відтак на соціальну практику. Публіцист вдається до своєрідного поєднання логічно-абстрактного і конкретно-образного мислення, впливаючи на розум і почуття людини, стимулюючи її певні вчинки, соціальну активність [3, с. 223]. Отже, публіцистика є своєрідним видом літературної творчості з певними особливостями і закономірностями.

Сферою публіцистики є масова комунікація та інформація. Публіцистика як один з потоків інформації сприяє виконанню головних функцій ЗМІ – оперативного інформування, тлумачення подій і фактів тощо. Об'єктом публіцистики є реальна дійсність з її складними взаємозв'язками (беручи до уваги економіку, право, мораль, побут, виробництво тощо), предметом – виокремлена з пізнавальною метою частина об'єктивної дійсності. Методом публіцистики є поєднання понять і образів, раціонального та емоційного [4]. Український дослідник публіцистики В. Здоровега вважає, що саме такий метод «...дає змогу переконувати, а не наказувати, вчити мислити самостійно, а не нав'язувати догми. У цьому велика педагогічна роль публіцистики. Цим вона ... зближується з педагогікою, популяризацією науки, тлумаченням тих чи інших знань» [3, с. 223].

Якщо звернутись до аналізу творів нехудожньої літератури, опублікованих на сторінках дитячих періодичних видань, то можна констатувати, що їх метою є здійснення впливу на свідомість реципієнта, формування його світогляду, спонукання до подальшого активного пізнання навколишньої дійсності. Об'єктом досліджуваного масиву творів для дітей є реальна суспільна дійсність (наука, побут, виробництво тощо), а предметом - будь-який фрагмент об'єктивної дійсності, конкретне явище чи факт, вицленований з метою пізнання. Слід також зазначити, що у творах дитячої нехудожньої літератури поєднано раціональне з емоційним, поняття та образ. Публіцистичні твори також характеризуються популярністю, доступністю викладу, точністю фактів, поясненням загального через конкретне, використанням яскравих художніх образів та прийомів з метою вплинути на емоції читача тощо.

З огляду на подібність до об'єкта, предмета, сфери функціонування (ЗМІ), мети, методів викладу в публіцистичних творах і творах нехудожньої дитячої літератури, ми пропонуємо означувати масив досліджуваних текстів поняттям «дитяча публіцистика».

Дитяча публіцистика – специфічне явище журналістики, оскільки об'єктом її впливу є особлива соціально-вікова група. Власне, публіцистика стає дитячою тоді, коли відповідає основним вимогам своєї читацької аудиторії: задовольняє потребу у пізнанні (найголовнішу дитячу потребу) і цікавість дитини певного віку; використовує відповідні форми і послуговується методами впливу, враховуючи психологічно-вікові особливості дитячого сприймання.

Важливою особливістю дитячої публіцистики є її чітка орієнтація на вік читача, адже психіка, мовлення, розумові здібності, пізнавальні потреби та інтереси дитини стрімко розвиваються, зумовлюючи різну мотивацію щодо читання. Від віку реципієнта залежить характер адресованих йому періодичних видань, їхні стилістичні особливості, специфічні якісні, а також кількісні характеристики: тематика, обсяг художнього та публіцистичного матеріалу, вибір жанрів, лексична база, використання художньо-образних засобів тощо.

Однією з важливих рис дитячої публіцистики є те, що в творах явища пояснюються здебільшого через наукові доводи, переконання, невідоме коментується відомими фактами, нове порівнюється з уже відомим дитині. Проте неможливо створити якісний твір, доступний розумінню дитини-читача, не використовуючи образних засобів і не впливаючи на її емоції.

Основними образно-емоційними засобами, якими послуговується дитяча публіцистика є: використання персонажів, створення динамічного сюжету, яскрава мова та жвавий виклад. Таке поєднання образності зі строгою документальністю, достовірністю і точністю фактів зумовлено конкретно-образним мисленням дітей, емоційною формою осягнення дійсності, і лише через емоційне переживання, відчуття будь-яке поняття може бути ними засвоєне і осмислене. Тобто через образ до дитини має надходити справжнє знання про світ. До специфічних функцій дитячої публіцистики відносимо формування світогляду дитини, збагачення її інтелекту, подання матеріалу для осягнення розвитку дійсності та розуміння причинно-наслідкового зв'язку між явищами, активний вплив на розвиток особистості.

Говорячи про дитячу публіцистику, не можна не звернутись до аналізу жанрів, якими вона послуговується. Традиційно *публіцистика* передбачає такі жанри: нарис, замальовка, фейлетон, есе, памфлет, гумореска, байка, пародія. Інші журналістські матеріали поділяються за методом пізнання на *інформативні* (замітка, звіт, інтерв'ю, репортаж, кореспонденція) та *аналітичні* (коментар, стаття, рецензія, огляд, лист, звернення) [3, с. 149].

Слід зазначити, що запропонована диференціація журналістських творів - цілком логічна і доречна у випадку з «дорослою» періодикою, не годиться для класифікації жанрів дитячої, оскільки тут інформативні та аналітичні жанри набувають рис *публіцистичності*. Це пов'язано з психологією дитячого сприймання та віковими особливостями дитини, яка перебуває в неперервному пізнавальному процесі, і будь-яка невідома інформація для неї є актуальною і новою (навіть якщо вона відома людству вже не одне століття). Тому будь-яке інформування дитини не може бути звичайним інформуванням (як це відбувається за допомогою інформаційних жанрів у періодиці для дорослих), воно обов'язково потребує пояснення, коментування, обґрунтування, властивими публіцистичним жанрам. Щодо аналітичних жанрів, для дитини, що мислить образами, а тому ще не здатна зрозуміти усієї глибини тексту, в якому домінують аналітика і оперування абстрактними поняттями, вони повинні використовуватися дуже обмежено. Частотність використання аналітичних публікацій на сторінках періодичних видань збільшується з віком юних читачів. У зв'язку з цим можна говорити про *публіцистичність* як рису, притаманну усім нехудожнім текстам (незалежно від жанру), створеним спеціально для дитячих періодичних видань.

Дослідниця дитячої преси Г. Абросімова у 70-х рр. висловила думку, що дитяча публіцистика повинна бути переважно художньою [5]. Це твердження видається нам дискусійним: оскільки ознайомлення з масивом творів української дитячої публіцистики довело, що поряд з художніми активно використовувалися інформативні та аналітичні жанри. Зокрема, українська дитяча періодика ХХ ст. містила: замітку, інтерв'ю, репортаж, фоторепортаж (*інформаційні жанри*); статтю, лист (читацький та редакційний), огляд (*аналітичні жанри*); нарис портретний, подорожній, проблемний (*художньо-публіцистичні жанри*). Лише слід ще раз підкреслити, що аналітичні та інформативні жанри у дитячій періодиці якісно відрізняються від аналогічних жанрів у «дорослій» періодиці (насамперед яскравою образністю).

Отже, аналіз періодики для дітей показує, що характер публікації залежав від особливостей та можливостей читацької аудиторії, і, незалежно від безпосереднього спрямування, вони одночасно виконували як художньо-естетичну, так і навчально-пізнавальну функції. На підставі подібності об'єктів, предметів розгляду та методів викладу публіцистики та творів нехудожнього характеру, опублікованих у дитячій періодиці, ми пропонуємо означити комплекс опублікованих на сторінках дитячих періодичних видань творів як «дитяча публіцистика».

У подальшому явище дитячої публіцистики вимагає ґрунтовнішого вивчення й осмислення. На сьогодні ми можемо констатувати його найважливіші риси. Від «дорослої» (досить добре вивченої) публіцистики дитяча відрізняється спрямованістю на специфічний об'єкт – дитину, світогляд якої інтенсивно формується, та залежністю від віку реципієнта, особливим змістом, тематикою, формою викладу, ступенем використання емоційно-експресивних засобів, рівнем доступності, а також особливим ставленням до актуальності та злободенності розглянутої проблеми, яке залежить від того, що для дитини будь-яка невідома інформація є новою і потрібною, незалежно від її народження у часі. Окрім того, публіцистичність – риса, яка притаманна усім жанрам дитячих нехудожніх текстів, опублікованих в дитячих періодичних виданнях.

SUMMARY

The condition of effort of ukrainian children's periodicals was described in the article, the main of «children's periodicals» was also defined. Texts of functional literature (which were published in ukrainian children's periodicals) were analysed. Author offers to use term «children's publicism» for define the complex of functional texts which were created for children's periodicals. The main pattern of children's publicism was characterized.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Огар Е.І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки. - Львів: Аз-Арт, 2002. - 160 с.
2. Акопов А.И. Методика типологического исследования периодических изданий (на примере специальных журналов). - Иркутск: Изд-во Иркутского университета, 1985. - 96 с.
3. Здоровега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості. - Львів: ПАІС, 2004. - 268 с.
4. Здоровега В. Слово тоже есть дело. Некоторые вопросы теории публицистики. - М.: Мысль, 1979. - 174 с.
5. Абросимова Г.В. О некоторых особенностях современной советской детской журналистики// Проблемы теории печати: Сб. ст./ Под. ред. В.Д. Пельта. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1973. - С. 214-230.

Надійшла до редакції 21 лютого 2006 р.

РОЗВИТОК ПРЕСИ ДЛЯ ЖІНОК У СХІДНІЙ УКРАЇНІ (І ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

О.М. Сушкова

Аналізується процес становлення та розвитку періодичних видань для жінок у Східній Україні I половини ХХ століття.

Процес об'єктивного, повного і наукового дослідження журналістики в Україні сьогодні перебуває на стадії розвитку. Поступово опрацьовується, систематизується і вводиться в науковий обіг велика кількість періодичних видань, у тому числі й преса для жінок, бо «жіноча історія» ХХ століття для нас здебільшого розпочинається з революційних вибухів і національно-духовних катастроф. Цей сегмент преси в історичному аспекті фрагментарно вивчали Л. Волинець, С. Луцька, Н. Олійник, Н. Сидоренко, Т. Старченко та ін.